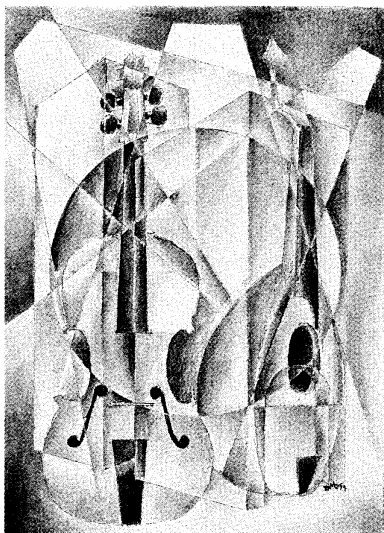

Μουσικοτροπίες

Τεύχος 2/94

Δρχ. 500

- *Δημήτρη Γιάννου*: Ο Αυτοσχεδιασμός στη Λόγια Μουσική της Δύσης
- *Μελίνα*: «Είναι ένα θαύμα που έχουμε την Ακρόπολη...» Μια συνέντευξη στην Αγγελική Σκανδάλη
- *Κωνσταντίνος Β. Ζερβόπουλος*: Η κατασκευαστική Εξέλιξη του Φλάουτου: Μια Μικρή Ιστορική Αναδρομή
- *Κλειώς Λαούδη, Γεωργίας Μόσχου, Μαρίας Τσαρουχά*: Ύδραυλις
- *Barry Cooper*: Η Θέση του Beethoven στην Ιστορία της Μουσικής
- Συνέντευξη με τον Κώστα Βόμβολο για τη μουσική στο Θέατρο

Η Θέση του Beethoven στην Ιστορία της Μουσικής¹

Barry Cooper²

Η θέση του Beethoven στην ιστορία της μουσικής είναι απολύτως κεντρική. Για πολλούς είναι απλώς ο μέγιστος των συνθετών, και ήδη στην εποχή του κάποιοι τον κατέτασσαν μεταξύ ανδρών όπως ο Shakespeare και ο Μιχαήλ Άγγελος ως τον εξοχότερο εκφραστή της τέχνης του (...). Ακόμη και αυτοί που δεν τον τοποθετούν σε μία τόσο υπέρτατη θέση δέχονται σχεδόν καθολικά ότι είναι τουλάχιστον ένας από τους μεγαλύτερους συνθέτες της ιστορίας.

Αλλά η κεντρική του θέση δεν προκύπτει απλώς από την εξαιρετική ποιότητα της μουσικής του. Με όρους ιστορικής προοπτικής ιδομένης από σήμερα, ο Beethoven φαίνεται να πέφτει λίγο πολύ ακριβώς στο μέσο της άποψης που οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν για την ιστορία της μουσικής – ανάμεσα σ' εκείνους τους περισσότερο απομακρυσμένους συνθέτες που τα έργα τους και οι τρόποι ερμηνείας τους έπρεπε εκτενώς να επανακαλυφθούν από τους ιστορικούς της

μουσικής και να αναδημιουργηθούν από τους λάτρεις της «Παλιάς Μουσικής», και σ' εκείνους τους πιο πρόσφατους συνθέτες που τα έργα τους έχουν παραμείνει στο ρεπερτόριο ήδη από την εποχή που οι ίδιοι ζούσαν και με τους οποίους μπορούμε κατά μία έννοια να έχουμε ακόμη επαφή (τα όργανα και οι ορχήστρες για τις οποίες έγραψαν δεν είναι τόσο πολύ διαφορετικά από τα αντίστοιχα σημερινά).

Κατά ένα πιο συγκεκριμένο τρόπο, επίσης, η θέση του Beethoven είναι αμφίδρομη: η μουσική του κοιτάζει και προς τα πίσω στους προκατόχους του αλλά και προς τα εμπρός στους διαδόχους του σε μία έκταση πρακτικά απαράμιλλη από οποιονδήποτε άλλο συνθέτη (ίσως μόνον ο μεγάλος δάσκαλος της Αναγέννησης Josquin des Prez θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι έχει τόσο ισχυρούς δεσμούς με τις δύο περιόδους εκτέρωθέν του και να ανήκει, όπως ο Beethoven, και στις δύο). [Σε ό,τι αφορά τις σχέ-

1. Απόσπασμα («Beethoven's place in music history», σσ. 304-6) από το βιβλίο των Barry Cooper, Anne-Louise Coldicott, Nicholas Marston, William Drabkin, **The Beethoven Compendium: a Guide to Beethoven's live and music**, Barry Cooper (ed.), London: Thames and Hudson, 1991. Η μετάφραση στα Ελληνικά του αποσπάσματος δημοσιεύεται ύστερα από γραπτή άδεια του συγγραφέα και του εκδότη (copyright Thames and Hudson, 1991). Οι αγκύλες στο κείμενο υποδηλώνουν παρέμβαση του μεταφραστή.

2. Άγγλος μουσικολόγος. Γεννήθηκε το 1949 στο Essex και σπούδασε Μουσικολογία στην Οξφόρδη με παράλληλες σπουδές στο εκκλησιαστικό όργανο και τη σύνθεση. Δίδαξε στα Πανεπιστήμια St. Andrews, Aberdeen, και από το 1990 είναι Senior Lecturer στο University of Manchester. Θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους μελετητές του Beethoven και έχει γράψει πολλά άρθρα και κριτικές σε πολλά περιοδικά. Το βιβλίο του **Beethoven and the Creative Process** απέσπασε ευμενέστατα σχόλια, ενώ η ολοκλήρωσή του, του πρώτου μέρους της Δέκατης Συμφωνίας του Beethoven από διασωθέντα σκίτσα, το 1988, συγκέντρωσε το διεθνές ενδιαφέρον.

*Ο Beethoven σχεδιασμένος από
τον Moritz von Schwind.*

σεις του με προηγούμενους συνθέτες, ο Beethoven] άντλησε ιδέες και έμπνευση από όλους τους μεγάλους συνθέτες του 18ου αι., πέρα από εκείνους που η μουσική τους ήταν εν τω μεταξύ τόσο έξω από την τρέχουσα μόδα, ώστε ήταν ελάχιστα γνωστοί στην εποχή του (για παράδειγμα ο Vivaldi και ο Couperin). Αντιστρόφως, οι δεσμοί του με την κατοπινή μουσική είναι τόσο εκτενείς που λίγοι μεγάλοι συνθέτες των επόμενων εκατό χρόνων ξέφυγαν από την άμεση επιρροή του και κανένας ολοκληρωτικά από την επαφή του.

Για τον Mendelssohn το μεγαλείο της «Χορωδιακής» Συμφωνίας έδωσε άμεσο έναυσμα για το *Hymn of Praise* στη δική του Δεύτερη Συμφωνία. Για τον Wagner η αναγκαιότητα της προσθήκης φωνών στο finale της «Χορωδιακής» επιβεβαίωσε την άποψή του για την ανωτερότητα της φωνητικής μουσικής, ενώ οι γρήγορες μετατροπές στο Μινουέττο της Πρώτης Συμφωνίας αποκάλυψαν αδιόρατες δυνατότητες για την τονικότητα. Για τον Brahms (του οποίου η Πρώτη Συμφωνία προπετώ αναγορεύτηκε «η Δέκατη του Beethoven»), τον Bruckner, και άλλους, οι συμφωνίες του Beethoven ήταν ένα πρότυπο καθαρής ενόργανης μουσικής του υψίστου είδους, ενώ ο Mahler

εξέλαβε την κοσμική πνοή της «Χορωδιακής» Συμφωνίας ως σημείο αφετηρίας για πολλές από τις δικές του. Άλλοι συνθέτες κοιτάζαν αλλού στην παραγωγή του Beethoven. Η ποιητική, Ρομαντική ποιότητα έργων όπως η *Ποιμενική* Συμφωνία και οι περιγραφικές εισαγωγές (ιδιαίτερα η *Leonore* αρ. 3, η *Coriolan*, και η *Egmont*) βοήθησαν στη γένεση των συμφωνικών ποιημάτων του Liszt και του Richard Strauss όπως επίσης και των ποιητικών συμφωνιών του Berlioz, Schumann, Tchaikovsky και άλλων. Ο Schumann επίσης χρησιμοποίησε αυτούσιο ένα θέμα από το *An die ferne Geliebte* στην Φαντασία του σε Ντο μείζονα (ορ. 17). Αντιθέτως, ήταν η συμπίεση και η συμπύκνωση των τελευταίων μπαγκατέλλων που έλκυσαν τον Webern, ο οποίος έγραψε τις δικές του μπαγκατέλλες και άλλα ομοίως συμπυκνωμένα έργα.

Η ομάδα συνθετών με την οποία ο Beethoven έχει πολύ λίγη σχέση είναι, παραδόξως, οι σύγχρονοί του. Πραγματικά, η εξέλιξη της μουσικής γενικά στο πρώτο τέταρτο του 19ου αι. μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα αν αγνοηθεί ολοκληρωτικά ο Beethoven (ένα μέρος της μουσικής του Schubert, για παράδειγμα, φαίνεται ν' ακολουθεί φυσικά από τον όψιμο Mozart παρακάμπτοντας τελείως τον Beethoven). Αλλά η αποστασιοποίηση και η φημολογούμενη περιφρόνηση του Beethoven για τη μουσική των συγχρόνων του δεν ήταν εξολοκλήρου δικό του λάθος. Κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων δεκαετιών του 19ου αι. η σύνθεση ανθεκτικών έργων τέχνης είχε φθάσει σε κάποιο σημείο ναδίρ. Λίγοι συνθέτες αποπειράθηκαν να γράψουν μεγάλα αριστουργήματα και ακόμα λιγότεροι τα κατάφεραν. Μόνο μια μικρή μερίδα έργων γραμμένων στη διάρκεια αυτών των είκοσι χρόνων βρίσκεται σήμερα στο τακτικό ρεπερτόριο συναυλιών, πέρα από αυτά του Beethoven. Είναι, λοιπόν, ακόμη πιο λυπηρό ότι τα στοι-

χεία για τη σχέση του με τον Schubert είναι τόσο ελλιπή. Πόση από τη μουσική του Schubert γνώριζε και θαύμαζε, και πότε, δεν θα γίνει ποτέ ίσως πλήρως γνωστό.

Ο Beethoven στέκεται, λοιπόν, ως η κύρια γέφυρα μεταξύ της Κλασσικής και της Ρομαντικής εποχής, και τα επιχειρήματά σχετικά με το αν ανήκει περισσότερο στη μια ή στην άλλη θα παραμένουν ατελείωτα. Από την άποψη του ρεπερτορίου και του είδους έργων, μπορεί να ιδωθεί καλύτερα ως το αποκορύφωμα της Κλασσικής περιόδου, γιατί οι περισσότερες από τις φόρμες που χρησιμοποίησε στα μεγαλύτερα έργα του ήταν εκείνες που καθιερώθηκαν ως οι κύριες από τον Haydn και τον Mozart – η τετραμερής συμφωνία, το τριμερές κοντσέρτο πιάνου, το κουαρτέτο εγχόρδων και η σονάτα πιάνου. Στο *Répertoire international de la littérature musicale* (η κύρια γενική μουσική βιβλιογραφία), όπου έπρεπε να τοποθετηθεί στη μία ή την άλλη κατηγορία για λόγους κατάταξης, έχει λοιπόν καταταχθεί στο τμήμα «κλασσικό» (ενώ ο Schubert, που πέθανε μόλις ένα χρόνο αργότερα, έχει καταταχθεί ως «Ρομαντικός»).

Όπου τίθεται ερώτημα, όμως, για τα πιο απροσδιόριστα χαρακτηριστικά του πνεύματος της μουσικής του, η σύνδεσή του με τους Ρομαντικούς είναι πολύ πιο δυνατή. Συχνά χαιρετίσθηκε από αυτούς, από τον E.T.A. Hoffmann και μετά, ως ο αυθεντικός και αρχετυπικός Ρομαντικός (...). Η μουσική του βλεπόταν ως ενσάρκωση του Ρομαντικού πνεύματος, με τις μεγαλειώδεις χειρονομίες της, τους ηρωικούς αγώνες, την υποκειμενική συγκίνηση, τις εξωπραγματικές δομές και την προσέγγιση του υψηλού. Οι ακανονιστίες της και η παράβαση των Κλασσικών τυπικών ιδεών έκαναν επίσης τον Beethoven πηγή έμπνευσης για τους Ρομαντικούς, ως τον «άνθρωπο που ελευθέρωσε τη μουσική» από τα δεσμά της επίσημης

συμβατικότητας του 18ου αι. Ιδώθηκε – και μπορεί ακόμη να ιδωθεί – ως ο άνθρωπος που προκάλεσε μια επανάσταση στη μουσική σε κάθε της σημείο τόσο θεμελιώδη όσο και η Γαλλική Επανάσταση στην πολιτική. Η προσωπική του ζωή ως μοναχικού καλλιτέχνη, σχεδόν κωφού και αντιμέτωπου με ανείπωτες αντιξοότητες, μαχόμενου ενάντια σε κάθε μορφής συμβατικότητα για να προωθήσει την πρόοδο της τέχνης, μια που συνέθετε για την αιωνιότητα παρά για την άμεση επιδοκιμασία πλούσιων πατρώνων ή του κοινού εκτενώς, τον έφεραν ακόμη πιο κοντά προς το Ρομαντικό ιδεώδες. Τέτοιες αντιλήψεις είναι κατά κάποιον τρόπο μια χονδροειδής υπεραπλούστευση ενός πολύ περίπλοκου συνόλου διασυσχετίσεων, αλλά περιέχουν αρκετή αλήθεια για να τοποθετήσουν τον Beethoven σε μια μοναδική θέση από αρκετά πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Έτσι, παρόλο ότι ήταν κατά κάποιον τρόπο πάρα πολύ ένας άνθρωπος της εποχής του, διευρύνοντας τις φόρμες και τα είδη μουσικής που κληρονόμησε και εκχέοντάς τους το νέο *Zeitgeist* [= πνεύμα της εποχής], είναι επίσης ένας άνθρωπος για κάθε εποχή. Η μουσική του επηρεάζει ακόμη την πορεία της σύνθεσης σήμερα, μια και μερικοί ζώντες συνθέτες έχουν δανεισθεί ιδέες ή ακόμη και αυθεντικό υλικό από αυτήν. Επιπλέον, η τεράστια διανοητική δύναμη και ευφυΐα της είναι σχεδόν αχανής, όπως έχει δειχθεί από πολλούς πρόσφατους μελετητές, οι οποίοι συνεχίζουν να ανακαλύπτουν κρυμμένες λεπτομέρειες και χάρες όπου και αν κοιτάζουν στην παραγωγή του. Και η μουσική του ενσωματώνει όλη την κλίμακα των ανθρώπινων συναισθημάτων με τέτοια ένταση, ώστε θα έπρεπε να βρει άμεση ανταπόκριση στο κοινό για πάντα.

Μετάφραση: Ηλίας Χρυσοχοϊδής
9/1/94